

DIĀNA LAIVENIECE

Liepājas Universitāte
diana.laiveniece@rtu.lv
ORCID 0000-0002-3107-2109

ANITA HELVIGA

Liepājas Universitāte
anita.helviga@rtu.lv
ORCID 0000-0003-4534-5144

Apzīmējumi tekstu klasifikācijas kategorijām: terminu izpratne un lietojums

Kopsavilkums

Tekstu sistēma ir daudzpakāpju komplekss, kurā valda gan hierarhiskas, gan paralēlas vairāklīmeņu attiecības starp šīs sistēmas objektiem. Šīs sistēmas izprašana un atšķirīgo līmeņu nosaukšana ir visai problemātiska, kā rāda pētījumam izmantotais empīriskais materiāls – izglītības saturu reglamentējošie dokumenti (standarti, mācību programmu paraugi, mācību materiāli u. c.). Dokumentiem veikta daļēja satura analīze pēc kategorizācijas vienībām *teksta veids*, *teksta paveids*, *teksta tips* un *teksta žanrs*, apzinot to lietojumu kontekstuālā salīdzinājumā.

Publikācijas mērķis ir izveidot teksta sistēmas apskatu tās tipoloģijas un žanroloģijas aspektā, īpašu uzmanību pievēršot terminiem, kas lietoti tekstu iedalījuma dažādības nosaukšanai, – (pa)veids, tips un žanrs.

Pētījuma rezultātā secināts, ka latviešu valodā nav pietiekami labi attīstījusies terminoloģija tekstveides stilistiskajos, komunikatīvajos, pragmatiskajos, tipoloģiskajos, žanriskajos u. c. aspektos. Tas savukārt rada valodnieciskās intervences risku un paver iespējas nevajadzīgai pārņemšanai, kalkēšanai un nacionālās terminoloģijas nestabilitātei.

Ar izglītības satura reglamentēšanu saistītajos dokumentos lielāku precizitāti, iespējams, varētu panākt tad, ja netiktu nodalīts – teksts literatūrā, teksts saziņā, teksts zinātnē, teksts retorikā un vēl citur, jo visur galvenais pētniecības objekts un arī instruments ir valoda. Turklāt lietotā terminoloģija pārklājas tik cieši, ka nav iespējams nodalīt katra termina semantiskos komponentus divās vai vairākās atšķirīgās pieejās.

Raksturvārdi: termins, sistēma, teksta veids, teksta tips, teksta žanrs, izglītības saturu reglamentējošie dokumenti.

© Diāna Laiveniece,
Anita Helviga,
2023

<https://doi.org/>

[10.37384/](https://doi.org/10.37384/)

[SM.2023.15.025](https://doi.org/10.37384/SM.2023.15.025)

DESIGNATIONS FOR TEXT CLASSIFICATION CATEGORIES: UNDERSTANDING AND USAGE OF TERMS

Summary

The text system is a multi-layered complex characterised by both hierarchical and parallel multi-level relationships among its objects. Understanding this system and naming its different levels is quite problematic, as demonstrated by the empirical material used in the study – educational content regulatory documents (standards, curriculum samples, teaching materials, etc.). A partial content analysis of these documents was conducted based on categorisation units such as *text type*, *text subtype*, *text category*, and *text genre*, identifying their usage in a contextual comparison.

The aim of this publication is to provide an overview of the text system from the perspectives of typology and genre studies, with particular attention to the terms used to describe the diversity of text classifications – (sub)type, category, and genre.

The study concludes that the Latvian language lacks sufficiently developed terminology in the stylistic, communicative, pragmatic, typological, and genre-related aspects of text creation. This, in turn, poses a risk of linguistic interference and opens up possibilities for unnecessary borrowing, calquing, and instability in national terminology.

In educational content regulatory documents, greater precision might be achieved if distinctions were not made between text in literature, text in communication, text in science, text in rhetoric, and other areas, as the primary object and instrument of research in all these fields is language. Moreover, the terminology used overlaps so closely that it is impossible to separate the semantic components of each term into two or more distinct approaches.

Keywords: term, system, text type, text category, text genre, educational content regulatory documents.

Ievads

Uzmanība, kas pievērsta tekstam kā kultūras dominanšu atspoguļotājam nu jau ceturtdaļgadsimta garumā (Greetham 1999), pat vēl ilgāk, respektējot, piemēram, Juri Lotmana (*Juri Lotman*, 1922–1993; Lotman 1970) un Rolāna Barta (*Roland Barthes*, 1915–1980; Barthes 1977) lingvistiski filozofiskās interpretācijas par teksta jēdzienu un būtību, liek uzdot arvien jaunus jautājumus, ko rada tekstu daudzums, pat pārdaudzums jeb “neapturamie tekstu plūdi” (Berelis 2022: 173), un daudzveidība ļoti dažādās funkcionēšanas jomās. Neapšaubāmi, ka tekstu sistēma ir daudzpakāpju komplekss, kurā valda gan hierarhiskas, gan paralēlas vairāklīmeņu attiecības starp šīs sistēmas objektiem. Kā izprast šo sistēmu un kā nosaukt šos atšķirīgos līmeņus, kā veidot lasītāju un arī rakstītāju izpratni par tekstu iespējamo klasifikāciju – tie ir jautājumi, uz kuriem atbildes mēģināts rast šajā pētījumā.

Andris Broks, grāmatas “Sistēmas ap mums un mēs sistēmās” autors, uzskata, ka “konkrētu sistēmu izpēte nodrošina apzinātu šo sistēmu praktisko izmantošanu” (Broks 1988: 31). Tekstu sistēmas praktiskā izmantošana primāri ir saistāma ar rakstniecību, tās studijām un praksi, taču arī ar dažādām ikdienas darbībām, kurās teksta veidošanai ir īpaša vieta un kur no tekstpratības, tostarp tekstu klasifikācijas izpratnes, var būt tieši atkarīgs darbības rezultāts, piemēram, domraksta, studiju darba, motivācijas vēstules, CV, paskaidrojuma, sūdzības, protokola u. c. tekstuālā kvalitāte un ietekme uz adresantu, līdz ar to – uz darbības jēgu, kāpēc teksts vispār tiek rakstīts.

Publikācijas mērķis ir izveidot teksta sistēmas apskatu tās tipoloģijas un žanroloģijas aspektā, īpašu uzmanību pievēršot terminiem, kas lietoti tekstu iedalījuma dažādības nosaukšanai, – (pa)veids, tips un žanrs. Šim nolūkam veiktas teorētiskās literatūras studijas, terminu definīciju analīze un deskripcija. Lai konstatētu minēto terminu praktisko lietojumu valodā, par pētījuma empīrisko materiālu izmantoti izglītības saturu reglamentējoši dokumenti (pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības standarti, mācību programmu paraugi, Valsts izglītības satura centra veidotie materiāli u. c.), kas nosaka, ietekmē un attīsta valodu mācību jomu, kā arī mācību jomu kultūras izpratnei un pašizpaušmei mākslā. Dokumentiem veikta daļēja satura analīze pēc kategorizācijas vienībām *teksta veids*, *teksta paveids*, *teksta tips* un *teksta žanrs*, apzinot to lietojumu kontekstuālā salīdzinājumā.

I. TERMINU INTERPRETĀCIJAS TEORĒTISKĀ SKATĪJUMĀ

Lai apzīmētu tekstu dažādību un atšķirības, bieži, tostarp neapdomīgi un pavirši, tiek lietoti termini *veids*, *paveids*, *tips*, *žanrs*, ar šiem vārdiem nosaucot atsevišķus tekstu iedalījuma līmeņus. Konkrēto terminu lietojuma precizitātei svarīgi izprast to attiecības, jo “jebkuras sistēmas izpēte norit atbilstoši tās uzbūves (struktūras) hierarhijas līmeņiem” (Broks 1988: 31).

Lai noteiktu un klasificētu teksta (pa)veidu, tipu vai žanru, no vienas puses, varētu raudzīties tikai uz teksta ārpus tekstuālo struktūru, kas ir hierarhiska (Lotman 1977: 50), tādējādi arī atvieglojot sev uzdevumu ielikt katru tekstu kādas tradicionāli noteiktas vai brīvi izraudzītas sistēmas plauktiņā. Šādi raugoties, piemēram, argumentētajai esejai kā tekstam ar stingri noteiktu uzbūvi un tekstuālo vienību izkārtojumu atrast “pareizo” plauktiņu varētu

nebūt grūti. Taču, no otras puses, teksts nav vienkārša zīmju secība, kas atrodas starp divām ārējām robežām (Lotman 1977: 53). Tekstam ir sava iekšējā organizācija, kas valodas sintagmatisko attieksmju rezultātā (VPSV 2007: 355) to pārveido/pārrada strukturālā veselumā. Tādējādi teksta iekšējā jēga, saturs, tā mākslinieciskais vai nemākslinieciskais (teiksim: publicistiski informatīvais) veidols tāpat nosaka teksta atrašanās vietu kādā sistēmā. Tieši tāpēc, ka teksta “āriņa” un “iekšīņa” (Zandere 2002) ir vienlīdz nozīmīgi faktori, teksta tipoloģijas un žanroloģijas jautājums nav ne vienkārši izprotams, ne viegli risināms.

1. Teksta veids

Latviešu valodas vārdnīcā veids tā 1. nozīmē tiek skaidrots kā “[P] pazīmes, īpašības, to kopums, kas raksturīgi noteiktai matērijas esamības izpausmei; tas (priekšmets, viela, organisms, process u. c.), kam piemīt šādas pazīmes, īpašības” (LVV 2006: 1158).

Attiecībā uz tekstu pierasts, ka termins *veids* tiek lietots, lai apzīmētu teksta producēšanas specifiku un teksta pastāvēšanas izpausmi jeb valodas matērijas formu – mutvārdos vai rakstveidā, taču arī šis teksta izpētes līmenis nav tik vienkāršs, kā pirmajā mirklī šķiet, jo rakstveida teksti mūsdienās funkcionē dažādi. Tie var pastāvēt kā rokraksti, datorraksti, iespiesti (drukāti) vai digitāli teksti, kas savukārt var būt arī iespiestu vai rokrakstā esošu tekstu elektroniska versija, vai multimedijāli teksti (sk. Martena, Laive-niece, Šalme 2022: 38) un hiperteksti. Citiem vārdiem sakot, termins *teksta veids* būtu lietojams, lai apzīmētu vienu “no vairākām teksta pastāvēšanas izpausmēm” (ITSTV 2023).

Izdevumā “Eiropas kopīgās pamatnostādnes valodu apguvei: mācīšanās, mācīšana, vērtēšana” runāti teksti un rakstīti teksti tiek saukti nevis par veidiem, bet gan par tekstu tipiem (EKPVA 2006: 88), turklāt veidojot visai nepierastu vienlīmeņa dalījumu, piemēram, kā rakstītu tekstu tipus minot gan žurnālus, grāmatas, brošūras un bukletus, gan biļetes, darījumu vēstules, referātus un piezīmes, kā arī datu bāzes (*sic!*) (EKPVA 2006: 88–89).

Citu skatījumu uz terminu *teksta veids* piedāvā Ilze Fogle, visupirms jau problematizējot tekstu klasifikācijas jautājumu: “Valodnieku un pētnieku tekstu tipoloģijas, kā arī metodes tekstu veidu atveidei, ir atšķirīgas. Daži uzskata, ka teksta veidiem jābūt skaidri noteiktiem, citi savukārt – ka skaidru robežu nav iespējams noteikt.” (Fogle 2023) Pamatojoties tulkošanas teorijā un praksē, kā arī balstoties uz vācu lingvistes un tulkojumzinātnieces Katarīnas

Reisas (*Katharina Reiss*, 1923–2018) pētījumiem, Fogle šķir trīs tekstu veidus:

- 1) informatīvie teksti, kas orientēti uz saturu,
- 2) ekspresīvie teksti, kas orientēti uz autoru un vēstījumu,
- 3) operatīvie jeb vokatīvie teksti, kas orientēti uz lasītāju.

Šie tekstu veidi publikācijā sīkāk raksturoti netiek; tie tikai parāda skatījuma dažādības iespējamību, kā arī to, ka atšķirīgs funkcionālais fokuss piedāvā atšķirīgu skatījumu uz terminoloģiju, tāpēc termina *teksta veids*, arī *teksta tips* izpratne un lietojums, piemēram, lingvodidaktikā, literatūrzinātnē, valodniecībā, tulkojumzinātnē u. c., var būt ne vien dažāds, bet pat pretrunīgs.

APZĪMĒJUMI TEKSTU
KLASIFIKĀCIJAS
KATEGORIJĀM:
TERMINU IZPRATNE
UN LIETOJUMS

DESIGNATIONS FOR
TEXT CLASSIFICATION
CATEGORIES:
UNDERSTANDING
AND USAGE OF TERMS

2. Teksta tips

Ar terminu **tips** saistāmas vairākas tekstu funkcionēšanas jomas. Tips ir “[V]veids, paraugs, kam piemīt noteiktas (kādam objektam) raksturīgas īpašības, pazīmes; arī paraugs, modelis, pēc kura gatavoti citi tāda paša veida priekšmeti” (LVV 2006: 1097). *Izglītības terminu skaidrojošajā tiešsaistes vārdnīcā* termins *teksta tips* skaidrots kā tekstā iekļautā satura izklāsta vispārinājums, paraugs, modelis, kam raksturīgs noteiktu valodas līdzekļu īpatvars un informācijas piedāvājuma veids (ITSTV 2023). Būtiski norādīt, ka, definējot tik cieši saistītus terminus kā *teksta veids*, *teksta tips*, *teksta žanrs*, svarīgi ir neizmantojot vienas nozīmes terminus citas nozīmes termina skaidrojumam, piemēram, nosaucot tipu kā veidu vai žanru, tādējādi radot vēl lielāku terminoloģisko jucekli, tomēr teorētiskā materiāla analīze tieši to apstiprina, īpaši attiecībā uz terminu *teksta tips*.

Par tipiem tradicionāli tiek runāts domrakstu mācībā, šķirot vēstījumu, aprakstu un pārspriedumu kā mācību tekstu tipus, kas iedalīti pēc satura un formas īpatnību kopuma. Savulaik Anna Laure (1923–1981) bez šiem mūsdienās pierastajiem domrakstu tipiem šķir arī ceturto – raksturojumu (Laure 1975: 67), lietojot terminu *pamatžanrs*, ko komentē sīkāk: “Jēdzienu “žanrs”, tāpat kā “kompozīcija”, “stils” un “sižets”, sacerējumu metodikā lieto nosacīti, pieņemot, ka katrs skolēna sacerējums zināmā mērā ir literārs darbs, kam ir savs temats, saturs, tas rakstīts noteiktā žanrā un tam ir savi – autora izraudzīti valodas līdzekļi” (Laure 1975: 67). Uz aprakstu un raksturojumu kā diviem atšķirīgiem domraksta veidiem, nevis tipiem norāda arī Gita Blaua (Blaua 1999: 35).

Lielas terminu lietojuma nekonsekvences vērojamas Rītas Lāces darbos. Metodiskajā līdzeklī “Domraksts? Tas ir vienkārši!” tiek

runāts par domraksta formas tipiem, proti, aprakstu vēstījumu, pārspriedumu (Lāce 1999: 9), mācību grāmatā “Mūsu valoda” 10.–12. klasei autore šķir vēstījošo, aprakstošo un argumentējošo (vērtējošo) teksta tipu (Lāce 2005: 233), bet metodiskajā līdzeklī “Padomdevējs domraksta autoram 7.–12. klasē” vairs netiek lietots termins *tips*, domraksti tiek šķirti ne vairs pēc tipa, bet gan tikai pēc formas, nodalot vēstījumu, aprakstu, pārspriedumu un recenziju (Lāce 2011: 12–13).

Šajā publikācijā netiek aplūkotas atšķirības starp vēstījumu, aprakstu, raksturojumu un pārspriedumu resp. argumentāciju vai recenziju, bet šis mācību tekstu šķirums un funkcionēšana lingvodidaktikā un skolas praksē atbilst termina *tips* skaidrojumam, proti, tas ir paraugs, modelis, pēc kā veidot citus tādas pašas ievirzes tekstus.

Teksta sintaksē tiek runāts arī par tekstveides tipiem un teksta strukturālajiem tipiem (Rozenbergs 1989: 200–224). Tekstveides tipi tiek šķirti atkarībā no teksta komunikatīvā satura un tā izteiksmes līdzekļiem. Pastāv divi komunikatīvie tekstveides tipi jeb reģistri – tēlojošais un informatīvais. Tēlojošajos tekstveides tipos tiek lietoti tādi valodas līdzekļi, kas bez pamatinformācijas (teksta tiešā satura) sniedz arī papildinformāciju par teksta autora emocionālo vai vērtējošo attieksmi pret tēloto. Informatīvie tekstveides tipi izsaka pamatinformāciju bez autora subjektīvās attieksmes. Savukārt atkarībā no teksta izveidē lietoto valodas līdzekļu specifikas un to īpatsvara konkrētajā tekstā katru tekstveides tipu var dalīt tālāk vēstījošajos un aprakstošajos. Aprakstošo tekstveides tipu raksturo neizteikts sižetiskums, nav darbības virzības laikā, bet ir skaidri iezīmēts kvalitātes, īpašību, attieksmju, vērtību izklāsts. Vēstījošo tekstveides tipu raksturo laika līnija un sižetiskums, konkrētu notikumu norise konkrētā, loģiskā secībā. Viegli pamanīt, ka aprakstošais un vēstījošais tekstveides tips lielā mērā atbilst attiecīgajiem mācību tekstiem – aprakstam un vēstījumam. Tāpat šis dalījums lielā mērā nošķir daiļliteratūras tekstus no sociālajiem tekstiem un vēl vairāk – no lietišķajiem tekstiem.

Kombinējot šīs četras kategorijas – tēlojums, informācija, vēstījums, apraksts – Jāņa Rozenberga teorija (Rozenbergs 1989: 202–205) prezentē attiecīgi četrus tekstveides tipus:

- 1) tēlojoši vēstījošais tekstveides tips,
- 2) tēlojoši aprakstošais tekstveides tips,
- 3) informatīvi vēstījošais tekstveides tips,
- 4) informatīvi aprakstošais tekstveides tips.

Katram šim tipam raksturīgi noteikti tekstu žanri, piemēram, tēlojoši vēstījošais tekstveides tips ir redzams romānos, stāstos, novelēs, feļetonos, poēmās, balādēs, fabulās u. c.; tēlojoši aprakstošais tekstveides tips ir konstatējams dzejoļos, miniatūrās, skicēs u. c.; informatīvi vēstījošo tekstveides tipu izmanto "tipiskos publicistikas žanros un zinātniskos tekstos ar jautājuma risinājuma hronoloģisku raksturu" (Rozenbergs 1989: 204); informatīvi aprakstošais tekstveides tips ir raksturīgs zinātniskajiem tekstiem un lietišķajiem rakstiem.

Norādāms, ka Rozenberga teorija daļēji ir iestrādāta jau pieminētajā Lāces mācību grāmatā "Mūsu valoda" (Lāce 2005: 233–235).

Savukārt teksta strukturālie tipi tiek šķirti pēc teksta izveidē iesaistīto personu skaita, nodalot monologu, dialogu un polilogu. Jautājumu un atbilžu replikas, kā arī personu stāstījumi veido dažādas kombinācijas, tāpēc dialogu/polilogu iedalījums skatīts vēl sīkāk (Rozenbergs 1989: 205–224), bet to aplūkot nav šīs publikācijas uzdevums.

3. Teksta žanrs

Mūsdienu latviešu un arī ārvalstu (piemēram, *Oxford Learner's Dictionaries*) leksikogrāfiskajos izdevumos **žanrs** joprojām tiek saistīts tikai ar daiļrades formu, galvenokārt literatūrā, mūzikā, tēlotājmākslā, lai gan jau 1980. gadā Deivids Kristals (*David Crystal*) ir norādījis, ka termina *žanrs* lietojums ir paplašināms attiecībā uz "jebkuru formāli nošķiramu tekstu, kas sasniedzis vispārēju atpazīstamību gan mutvārdos, gan rakstveidā, piemēram, komercreklāma, joki un sprediķis. Žanrs "uzliek" valodas lietojumam vairākas identificējamās pazīmes, jo īpaši saistībā ar runas priekšmetu, mērķi (piemēram, stāstījums, alegorija, satīra), teksta struktūru, argumentācijas veidu un formalitātes līmeni." (Crystal 2003: 200–201) Šo viedokli apstiprina arī cits leksikogrāfiskais avots: "Žanrs ir teksta vai diskursa veids, ko tā lietotājs atpazīst pēc tam raksturīgajām stila vai formas pazīmēm, kas precizējamas stilistiskās un teksta lingvistikas/diskursa analīzes procesā vai pēc žanram piederošo tekstu īpašās funkcijas." (Malmkjær 2002: 206).

Valodniecībā termins *žanrs* lietots saistībā ar runu – *runas žanrs*, ar to saprotot teksta tipu, "kas veidots pēc noteiktiem nacionālajā kultūrā nostiprinātiem kanoniem un ko nosaka runas situācija un saziņas mērķis, piemēram, referāts, recenzija, telefona saruna, sporta komentārs, laika ziņas, reklāma." (VPSV 2007: 331) Šādā skatījumā termins *runas žanrs* atbilst Della Haimza (*Della Hymes*,

1927–2009) skaidrojumam, kurš terminu *žanrs* lieto saistībā ar runas fakta analīzi, nošķirot to kā runas fakta paveidu un raksturojot to galvenokārt saistībā ar ikdienas runu (Hymes 1972: 65).

Līdzīgs skaidrojums dots arī *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošajā vārdnīcā*, tikai tur runas žanrs tiek vienādots nevis ar teksta tipu, bet gan ar teksta veidu (LTSV 2011: 76). Redzams, ka teksta sistēmu veidojošie termini *veids*, *tips* saistībā ar *žanrs* tiek lietoti visai patvaļīgi, skaidrojot tos citu ar citu, līdz ar to, šķiet, arī termins *runas žanrs* ir visai neskaidrs, īpaši, ja to nesaista ar Ferdinanda Sosīra (*Ferdinand de Saussure*, 1857–1913) skaidrojumu par runas divpusējo (individuālais–sociālais) dabu (Saussure 1959: 8). Teksts, protams, ir runas darinājums, kas fiksēts noteiktās zīmēs, pārstāvot gan eksistējošo valodas zīmju sistēmu jeb runas sociālo pusi, gan evolucionējošo, jauno, oriģinālo jeb runas individuālo pusi, un šajā ziņā teksts ir pretstats ārpustekstuālām struktūrām (Lotman 1977: 51–52). Cilvēki sazinoties – runājot un klausoties, t. i., sarunājoties, – dažādās runas situācijās gan mutvārdos, gan rakstveidā, veido un uztver tekstu – šo runas darinājumu, tādējādi līdzās terminam *runas žanrs* būtu lietojams arī termins *teksta žanrs*, kas, ļoti iespējams, ir pat saprotamāks plašam valodas lietotāju lokam.

SIL Glossary of Linguistic Terms ir iekļauts termins *teksta žanrs* (*text genre*), kas skaidrots kā runāta vai rakstīta diskursa tips; teksti tiek klasificēti žanros, pamatojoties uz teksta autora nolūku (Loos (ed.) 2003).

Tātad ar terminu *teksta žanrs* būtu nosaukama teksta forma, kurai raksturīgas ar noteiktām vēsturiskām tradīcijām un valodas normām jeb konvencijām saistītas pazīmes. Teksta žanru nosaka saziņas mērķis un situācija, kādā notiek saziņa. (ITSTV 2023)

Lingvodidaktikā tiek nošķirti mācību žanra teksti – domraksti, atstāstījumi, konspekti, referāti, anotācijas, secinājumi, atgādnēs utt. (vairāk par to sk. Martena, Laiveniece, Šalme 2022: 39–43), kas skolā tiek praktizēti dažādās proporcijās un intensitātē, lai skolēni apgūtu un vingrinātu vispārīgu tekstveides prasmi (šim nolūkam galvenokārt paredzēti domraksti), kā arī lai gūtu zināšanas un attīstītu izpratni par dažādu tekstu žanroloģisko specifiku. Tieši saistībā ar izglītību, precīzāk ar latviešu valodas apguvi optimālajā līmenī, ir izveidots viens no plašākajiem termina *žanrs* skaidrojumiem: “Dalījums žanros mūsdienu latviešu valodas praksē saistīts ar tekstu piederību noteiktam valodas funkcionālajam stilam. [...] Atsevišķi žanri var būt ļoti tuvi un atšķirties pēc specifiskām pazīmēm, piemēram, dažādi apraksta veidi (ceļojuma, dabas,

vēsturisko notikumu, personas, preces un izstrādājumu, amata u. c.), vēstules (privāta, motivācijas, iniciatīvas, literārā, pasūtījuma, garantijas u. c.), eseja (literārā, zinātniskā, argumentētā, brīvā). Vēl citi teksta žanri gan struktūras, gan funkciju ziņā ir visai nemainīgi, un to veidošana notiek pēc diezgan stingri noteiktiem paraugiem – tie visbiežāk ir lietišķā stila teksti (dzīvesgājums, iesniegums, anketa, saraksts, bibliogrāfiskais apraksts). Pastāv arī tādi žanri, kuros uz-būvi un struktūras elementus var samērā brīvi variēt (afiša, reklāma, stāsts, dienasgrāmata, īsziņa). Ir, protams, arī teksti, kurus autors var veidot pilnīgi brīvi, neievērojot iepriekš pazīstamu žanru uz-būves prasības. No tiem pakāpeniski veidojas jauna žanra teksti.” (Jukša u. c. [b. g.]: 71) Citātā izteiktais ir būtisks, lai varētu izsekot raksta otrajā daļā ietvertajiem piemēriem no izglītības saturu reg-lamentējošiem dokumentiem (pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības standartiem, mācību programmu paraugiem, Valsts izglītības satura centra veidotajiem materiāliem) un to analīzei.

APZĪMĒJUMI TEKSTU
KLASIFIKĀCIJAS
KATEGORIJĀM:
TERMINU IZPRATNE
UN LIETOJUMS

DESIGNATIONS FOR
TEXT CLASSIFICATION
CATEGORIES:
UNDERSTANDING
AND USAGE OF TERMS

II. TERMINU LIETOJUMS IZGLĪTĪBAS SATURU REGLAMENTĒJOŠAJOS DOKUMENTOS

Kā jau ievadā minēts, lai konstatētu minēto terminu praktiskā lietojuma problemātiku, izmantota ar izglītības jomu saistīto dokumentu analīze. Raksta turpinājumā koncentrēti izklāstīti galvenie vērojumi par šo terminu lietojumu pamatizglītības un vis-pārējās vidējās izglītības standartos, mācību programmu un valsts pārbaudes darbu paraugos, ko varētu uzskatīt par primārajiem dokumentiem, kā arī Valsts izglītības satura centra mācību plāno-šanas e-vidē MAPE veidotajos materiālos, kas būtu uzskatāmi par sekundāriem dokumentiem. Šādu izvēli noteikusi vajadzība aktuali-zēt mācību vidē lietoto terminoloģiju, apzinoties, ka tā mērķtiecīgi un tālredzīgi ieprogrammē attiecīgo terminoloģisko izpratni gan mūsdienā, gan nākotnes sabiedrībā. Turklāt jaunās *Izglītības terminu skaidrojošās tiešsaistes vārdnīcas* autoru kolektīvs atzinis, ka šo jēdzienu izpratnes un apraksta terminoloģiskajā aspektā trūkst viennozīmīguma.

1. Problemātika terminu lietojumā izglītības standartos un programmu paraugos

Empīriskā materiāla analīzes ceļā konstatēts, ka “Noteikumos par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem” (MK 2018) un to pielikumos, kas paredz sasniedzamos

rezultātus valodu mācību jomā, “dažādu formātu un žanru teksti” tiek minēti ļoti bieži, sk. 1. un 2. piemēru:

(1) [..] skolēns lieto valodas kā domāšanas, izziņas, saziņas un radošās izpausmes līdzekli, skaidri, saprotami, literāri pareizi un atbilstoši saziņas situācijai pauž savas domas, jūtas un uzskatus mutvārdos un rakstu formā, uztver, saprot, analizē un interpretē informāciju, jēdzienus, faktus un idejas **dažādu formātu un žanru tekstos**, izmanto lasītprasmi sevis emocionālai un intelektuālai bagātināšanai.

(2) Analizē teksta saturu un uzbūvi: atbilstību tematam, galvenajai domai, teksta loģisko sakarību, uzbūves daļu un rindkopu atbilstību apgūtajiem **teksta žanriem** un formām.

Visbiežāk tiek aprakstīts paredzamais rezultāts, ka skolēni prot izvēlēties un lietot dažādus teksta žanrus saistībā ar saziņas veidu un nolūku, ar teksta saturu un uzbūvi, ar piemērotību situācijai un adresātam, ar atbilstošu valodas līdzekļu izmantošanu, sk. 3., 4., un 5. piemēru:

(3) Pielāgo mutvārdu tekstu un rakstu darbu saturu, uzbūvi un apjomu atkarībā no saziņas veida mutvārdos vai rakstu formā, arī e-saziņā. Lieto piemērotu **teksta žanru** un vizuālos līdzekļus.

(4) Raksta ar personisko pieredzi un izdomu, fantāziju saistītus tekstus, ievērojot teksta uzbūvi un izmantojot **žanra prasībām**, adresātam un saziņas veidam piemērotus valodas līdzekļus.

(5) Mērķtiecīgi plāno un veido saturīgu, loģisku mutvārdu runu, ievērojot tās uzbūvi un atbilstmi saziņas nolūkam un **teksta žanram**.

Arī “Noteikumos par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem” (MK 2019) un to pielikumos vērojama līdzīga situācija. Tikai šajā pakāpē teksta žanra izvēle vairāk tiek saistīta ar stilistiku un informācijas pasniegšanas veidu (sk. 6. un 7. piemēru), kā arī konkrēti jau tiek nosaukti daži zinātniskā stila tekstu žanri: ziņojums, referāts, kopsavilkums, recenzija (sk. 8. piemēru):

(6) *Rada inovatīvus tekstus, izmantojot saziņas situācijai, **teksta žanram un stilam** vispiemērotākos valodas līdzekļus. Izvērtē, kurš konkrētā situācijā ir iedarbīgākais informācijas pasniegšanas veids un **teksta žanrs**, lai sasniegtu saziņas mērķi un ietekmētu adresātu.*

APZĪMĒJUMI TEKSTU
KLASIFIKĀCIJAS
KATEGORIJĀM:
TERMINU IZPRĀTNE
UN LIETOJUMS

DESIGNATIONS FOR
TEXT CLASSIFICATION
CATEGORIES:
UNDERSTANDING
AND USAGE OF TERMS

(7) *Izvērtē un skaidro stilistisko un emocionāli ekspresīvo valodas vienību lietojumu **dažāda stila un žanra tekstos**, izmanto labākos paraugus savas valodas pilnveidē.*

(8) *Veido atsevišķu **žanru zinātniskā stila tekstus**, piemēram, mutvārdu ziņojumu, referātu, kopsavilkumu, recenziju, ievērojot teksta izveides un valodas līdzekļu izvēles nosacījumus.*

Analizētajā materiālā pamanāms, ka līdzās termina *teksta žanrs* biežajam lietojumam pavisam reti (tikai nedaudzos gadījumos) izmantots arī termins *teksta veids*. Jākonstatē, ka pamatizglītības standartā uz teksta veidiem tiek attiecināti gan diskusijas, ziņu ieraksti, vēstules, brošūras (sk. 9. piemēru), gan dzeja un proza (sk. 10. piemēru), gan reklāmraksti (sk. 11. piemēru):

(9) *Klausās vai lasa tekstus (piemēram, diskusijas, ziņu ierakstus, vēstules, brošūras) par dažādām tēmām, salīdzina **tekstu veidus** un izmanto iegūto informāciju mācību vajadzībām.*

(10) *Nosaka **teksta veidu**, piemēram, dzeja vai proza.*

(11) *Nosaka dažādu **tekstu veidus** un mērķus (piemēram, izglītojošs, informatīvs, reklāmraksts).*

Vispārējās vidējās izglītības standartā vēl skaidrāk vērojama terminu *teksta veids* un *teksta žanrs* lietojuma nekonsekvence un jaukšana, piemēram, 12. piemērā varētu saistīt šo jēdzienu ar mutvārdu un rakstveida tekstiem lietišķajā stilā, bet 13. piemērā par teksta veidiem tiek sauktas vēstules, esejas, ziņojumi, prezentācijas, diskusijas:

(12) *Atpazīst lietišķā stila **tekstu veidus**. Pēc noteiktiem paraugiem veido funkcionālajam stilam atbilstošus mutvārdu un rakstveida tekstus, izmantojot piemērotus valodas līdzekļus.*

(13) [..] *izklāstīt, pamatot un aizstāvēt savu viedokli par dažādiem tematiem rakstos un runā atkarībā no izvēlēta **teksta veida** (vēstulēs, esejās, ziņojumos, prezentācijās, diskusijās).*

Tā tad iedalījums, kas saistīts ar veidu, netiek lietots teksta sakarā, resp. *teksta veidi* netiek saukti par *teksta veidiem*. Termina lietojums nevietā, attiecinot to uz teksta žanriem un reizēm pat uz iespieddarba formātu (buklets), tikai vietumis ar to norādot uz mutvārdu un rakstveida tekstiem, liecina par šo dokumentu izstrādātāju neprecizitāti, no kā izriet to lietotāju apjukums un tālākejošās sekas var atspoguļoties terminoloģiskajos izkropļojumos nākamo paaudžu lietojumā. Līdzšinējie piemēri no valodu mācību jomas izglītības standartos to uzskatāmi parāda.

Bet iedalījums veidos bagātīgi tiek izmantots mācību jomas “Kultūras izpratne un pašizpaušme mākslā” aprakstā. Izvēli skatīt šīs abas jomas kontekstuāli nosaka fakts, ka literatūra kā mākslas veids tiek realizēta tieši ar teksta starpniecību, turklāt dalījums teksta paveidos izzūd ne tikai no valodas jomas, bet arī no literatūras jomas, tādējādi atsakoties no trīspakāpju dalījuma (veids > paveids > žanrs).

Pirmkārt, termins *veids* lietots, nošķirot dažādus mākslas veidus (literatūra, vizuālā un audiovizuālā māksla, mūzika, teātris, arhitektūra un dizains), sk. 14. un 15. piemēru:

(14) *Sava radošā darba prezentācijā un aprakstā izmanto informācijas avotus un atsauces uz tiem, lai pamatotu izvēlēto **mākslas veidu** (literatūra, vizuālā un audiovizuālā māksla, mūzika, teātris, arhitektūra un dizains) un tā izteiksmes līdzekļus.*

(15) *Radošos uzdevumos dažādos **mākslas veidos** (piemēram, vizuālajā un audiovizuālajā mākslā – arhitektūras maketā, glezniecības, tēlniecības, grafikas, foto, kino vingrinājumos –, mūzikā – muzicēšanā, improvizācijā, kompozīciju sacerēšanā –, literatūrā – dažādu žanru literārajos vingrinājumos –, teātra mākslā – nelielas formas skatuviskā priekšnesumā) piedzīvo radošo procesu, paužot savu identitāti un viedokli par sabiedrībai aktuāliem jautājumiem.*

Bet, otrkārt, par veidiem tiek rakstīts arī atsevišķu mākslas veidu sīkākā nošķirumā; tā tad mākslas veids – vizuālā māksla, bet savukārt vizuālās mākslas veidi – glezniecība, grafika, tēlniecība, arhitektūra, dizains un audiovizuālā māksla, sk. 16. piemēru:

(16) *Raksturo dažādu vizuālās mākslas veidu (glezniecība, grafika, tēlniecība, arhitektūra, dizains un audiovizuālā māksla) vizuālos izteiksmes līdzekļus un kompozīcijas izveides paņēmienus un paredz to ietekmi uz gala rezultātu.*

APZĪMĒJUMI TEKSTU
KLASIFIKĀCIJAS
KATEGORIJĀM:
TERMINU IZPRATNE
UN LIETOJUMS

Uz literatūru attiecinot, tiek nošķirti veidi, kas tālāk grupējas žanros, tātad secīgi – literatūras kā mākslas veida nākamā iedalījuma pakāpe arī tiek saukta par veidiem, resp. literatūras veidi (lirika, epika, liroepika, drāma), kuri savukārt grupējami konkrētos žanros (novele, romāns, dzejolis, miniatūra, komēdija utt.), sk. 17. un 18. piemēru:

DESIGNATIONS FOR
TEXT CLASSIFICATION
CATEGORIES:
UNDERSTANDING
AND USAGE OF TERMS

(17) *Argumentēti pamato dažādu folkloras un literatūras veidu (lirika, epika, liroepika, drāma) un žanru (novele, romāns, dzejolis, miniatūra, komēdija, drāma, eposs, poēma, balāde, dzejproza) pazīmes latviešu un cittautu literāros darbos.*

(18) *Lieto teātra mākslas izteiksmes līdzekļus (aktiermeistarību, režiju, scenogrāfiju, muzikālo noformējumu) dažādu vēsturisku teātra stilu (piemēram, sengrieķu teātra, delartiskās komēdijas, reālpsholoģiskā teātra, absurda teātra) un žanru (komēdijas, traģēdijas, drāmas, melodrāmas, farsa) elementus radošu ideju īstenošanai individuāli un grupā.*

No vienas puses, lai trīspakāpju dalījumā netiktu divreiz izmantota klasifikācija *veidos*, piemērotāk būtu lietot *paveida* jēdzienu, kas standartos netiek lietots ne valodas jomā, ne kultūras izpratnes un pašizpaušmes jomā. Iespējams, ka tas saistīts ar valodniecības teorijā pieņemto terminu *valodas paveids*, ko visbiežāk attiecina uz tādām valodas izpaušmēm kā izloksne (dialekts), sociolekts, izolekts, profesiolekts u. tml. Tādā dalījumā arī literārā valoda un sarunvaloda būtu dēvējama par valodas paveidiem. Mūsdienā izpratnē latgaliešu valoda tiek saukta par vienu no latviešu valodas paveidiem. No otras puses, literatūrzinātnē mākslinieciska teksta aprakstīšanai ar tradīciju nostiprinājies savs īpašais dalījums *veidos* un *žanros*, tādēļ *paveida* jēdziens tiek lietots reti (vai gandrīz nemaz), izslēdzot šo starppakāpi starp daiļliteratūras veidiem un žanriem (piemēram *proza* > *romāns* > *vēsturiskais romāns*), saucot to (romānu) par *pamatžanru*, arī *žanru*, tādējādi paplašinot viena termina jēdzienisko ietilpību vai pat atsakoties no trīspakāpju iedalījuma. Plašāk to aplūkot nav bijis šī pētījuma uzdevums, bet

jautājums paliek aktuāls – vai šajā gadījumā panākt terminoloģisku vienādošanu ir pašmērķīgi vai nepieciešami.

2. Terminoloģiskās neprecizitātes sekundārajos dokumentos

Paplašinot empīriskā pētījuma loku un ietverot tajā arī citus avotus, kas Valsts izglītības satura centra pārraudzībā veidoti projektā *Skola 2030*, jāsecina, ka terminu *teksta veidi* un *teksta tipi* ir vērojams – galvenokārt mācību plānošanas e-vidē MAPE (mape.gov.lv). Taču arī te skaidrības labad būtu nepieciešami precizējumi, ja 19. piemērā lasītājs pats var izvēlēties/nojaust, kas domāts ar *teksta tipu*, tad 20. piemērā ir diezgan tieša norāde, ka ar to domātas tūrisma brošūras, reklāmas un saraksti:

(19) *Skolēni gūst priekšstatu par vārdu morfoloģijas līmenī [..], lai dažādās runas situācijās izvēlētos atbilstošu vārda stilistisko nokrāsu, kā arī lai lietotu pareizas vārda morfoloģiskās formas atbilstoši mērķim, **teksta tipam**, stilam un žanram.*

(20) *[..] izpēta dažādus tekstus (piemēram, tūrisma brošūras, reklāmas, sarakstus), atrod tajos darbības vārdus, salīdzina un izdara secinājumus par katra **teksta tipam** raksturīgākajām vārdu formām.*

No vienas puses, 20. piemērs izvēlēts atlasei, lai pievērstu uzmanību šī termina lietojuma nevajadzīgam paplašinājumam, jo par teksta tipiem tiek sauktas tūrisma brošūras, reklāmas, saraksti, kas nav saistāmi ar tipiem tajā izpratnē, kas minēta raksta sākumā. No otras puses, šis piemērs parāda, ka kļūda vienā dokumentā, resp. standartā, to veicina/provocē/tirāžē tālāk sekundāros dokumentos un citos lietojumos.

Savukārt tas, kas būtu dēvējams par teksta tipu (apraksts, vēstījums, tēlojums, pārspriedums), tiek saukts par *teksta veidu* (sk. 21. piemēru), turklāt par *teksta veidu* reizumis nosaukti arī daiļliteratūras veidi (dzeja, proza), tādējādi nenošķirot valodas un mākslas jomas (sk. 22. piemēru):

(21) *Kā mēs pēc jautājuma un teksta satura varam atšķirt **teksta veidu** (apraksts un vēstījums)?*

(22) *Nosaka **teksta veidu**, piemēram, dzeja vai proza.*

Tikai vien dažos gadījumos runa ir par *vēstījuma žanriem* un *pārsprieduma žanriem*, kas it kā atbilstu divpakāpju iedalījumam: teksta tipi – apraksts, vēstījums, pārspriedums, kur katram no tiem ir savi žanri, plašāk iezīmējot mediju vēstījuma žanrus – ziņas, reportāža, intervija, komentārs, diskusija u. tml. (sk. 23. piemēru). Taču tas neiezīmē konsekvenci, jo turpat nākamajā lietojuma piemērā konkrētais teksta tips (pārspriedums) tiek saukts par žanru (sk. 24. piemēru):

(23) *Skolēni, analizējot piemērus, gūst priekšstatu par mediju vēstījuma žanru daudzveidību, katra vēstījuma žanra galvenajām pazīmēm: struktūru (ievads, iztirzājums, nobeigums), dalībniekiem (eksperti, viesi, slavenības), viedokļu uzbūvi (pretstati, salīdzināšana, piekrišana, noliegums) un sižetu, tā funkcijām (piemēram, situāciju komēdijās). Mediju vēstījuma žanri ir, piemēram, ziņas, reportāža, intervija, redaktora sleja, komentārs, recenzija, diskusija, šovs, komēdija, dokumentālie raidījumi, situāciju komēdijas u. c.*

(24) *2. eksāmena daļā skolēns demonstrē prasmi uzrakstīt kompozicionāli, stilistiski un apjoma ziņā pilnvērtīgu pārsprieduma žanra domrakstu, kas atbilst izvēlētajam tematam, teksta žanram un latviešu literārās valodas normām.*

Šis terminoloģiskais jucekļīgums, īpaši attiecībā uz domraksta tiem, rada izbrīnu, jo domrakstu tipi (nevis veidi vai žanri) tiek nošķirti jau sen un, šķiet, nav bijis neviena teorētiska pētījuma, kas apšaubītu šo tipoloģijas nosaukumu, tāpēc izglītības politikas veidotāju mēģinājumi šajā sakarā runāt par žanriem, no vienas puses, ir neizprotami. Savukārt, no otras puses, tie parāda, ka termins *žanrs* saistībā ar tekstu pēdējos gados tiek lietots arvien biežāk, tādējādi izstumjot jau nostabilizējušos tekstu tipoloģijas terminus.

Nobeigums

Rezumējot tikko ilustrēto situāciju, būtu jāizdara kādi vērā ņemami secinājumi. Neieslīgstot dziļākā izglītības saturu reglamentējošo dokumentu kritikā, kā galvenos secinājumus var izdalīt divus.

Pirmkārt, teksta veidu, teksta tipu un teksta žanru nošķīrumā valda neviennozīmīga izpratne. Viens no iemesliem varētu būt saistīts ar valodiskās vienotības trūkumu. Valoda kā teksta veidošanas

līdzeklis vienlīdz kalpo visās valodas funkcijās, tostarp, arī komunikatīvajā, arī estētiskajā. Tātad teksts valodā un teksts literatūrā (kā mākslas veidā) būtu skatāms saistībā, kopsakarībās. Literatūrā šis trīspakāpju dalījums *veidi > paveidi > žanri* varētu strādāt diezgan stingri, jo to nosaka tradicionāli izstrādāti kritēriji: 1) piederība kādam no tēlojuma veidiem, 2) tematiskais iedalījums, 3) patosa dominante, 4) darba apjoms, 5) kompozīcija un valodas iezīmes. Turpretī teksts valodā (kurā nav mākslinieciskās dominantes) tiek interpretēts dažādi, atšķirīgi, neviennozīmīgi, jo teksta klasifikācijai valodniecībā nav tik senas tradīcijas, lai gan mūsdienās ir vērojami aktīvi mēģinājumi šādu klasifikāciju ieviest.

Otrkārt, neapšaubāmi dziļu ietekmi terminoloģijas lietojumā un jēdzieniskajā izpratnē devusi mākslinieciskā teksta aprakstīšana, kas tradicionāli bijusi uzskatāmāka. Ar izglītības satura reglamentēšanu saistītajos dokumentos lielāku precizitāti, iespējams, varētu panākt tad, ja netiktu nodalīts – teksts literatūrā, teksts saziņā, teksts zinātnē, teksts retorikā un vēl un vēl, jo visur galvenais pētniecības objekts un arī instruments ir valoda. Turklāt lietotā terminoloģija pārklājas tik cieši, ka nav iespējams nodalīt katra termina semantiskos komponentus divās vai vairākās atšķirīgās pieejās. Vēlams izstrādāt stingru un pārdomātu divpakāpju vai trīspakāpju klasificēšanas dalījumu, kas ļautu to izmantot visdažādāko tekstu (lietišķo, juridisko, reliģisko, publicistisko, māksliniecisko, zinātnisko, mācību u. c.) aprakstīšanā.

Jāatzīst, ka latviešu valodā nav pietiekami labi attīstījusies terminoloģija tekstveides stilistiskajos, komunikatīvajos, pragmatiskajos, tipoloģiskajos, žanriskajos u. c. aspektos, bet tas rada draudus/risku valodnieciskai intervenīcijai, paver iespējas nevajadzīgai pārņemšanai, kalkēšanai un nacionālās terminoloģijas nestabilitātei. Tas lielā mērā ir vērojams arī izglītības politikas dokumentos.

Avoti un literatūra

- Barthes, Roland (1977). *Image. Music. Text*. Transl. Stephen Heath. [London]: Fontana Press.
- Berelis, Guntis (2022). *...rakstīt...* Rīga: Orbīta.
- Blaua, Gita (1999). *Man jāraksta domraksts*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Broks, Andris (1988). *Sistēmas ap mums un mēs sistēmās*. Rīga: Zinātne.
- Crystal, David (2003). *A Dictionary of Linguistics & Phonetics*. Fifth Ed. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing.
- EKPVA (2006). Eiropas Komisija. *Eiropas kopīgās pamatnostādnes valodu apguvei: mācīšanās, mācīšana, vērtēšana*. Rīga: Madonas poligrāfists.

- Fogele, Ilze (2023). Teksta veids, tulkošanā. *Nacionālā enciklopēdija*. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/27891-teksta-veids,-tulkošanā> [sk. 20.11.2023.]
- Greetham, David C. (1999). *Theories of the Text*. Oxford: Oxford University Press.
- Hymes, Dell (1972). Models of the Interaction of Language and Social Life. John Gumperz, Dell Hymes (eds.). *Direction in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication*. New York: Holt, Rinehart and Winston, pp. 35–71.
- ITSTV (2023). *Izglītības terminu skaidrojošā tiešsaistes vārdnīca*. Projekta vadītāja Diāna Laiveniece. [Manuskripts iesniegts publicēšanai Latvijas Nacionālajā terminoloģijas portālā.] Pieejams: <https://ppdb.mk.gov.lv/datubaze/izglitibas-terminu-tiesaisaistes-skaidrojosa-vardnica/> [sk. 01.10.2024.]
- Jukša, Santa; Kondratjeva, Ingrīda; Lāčauniece, Inese; Svirskis, Fēlikss [b. g.]. *Latviešu valoda optimālajā mācību saturā apguves līmenī. Valsts pārbaudes darba paraugs*. Skola 2030. Pieejams: <https://mape.gov.lv/catalog/materials/4C23A884-6860-4A88-9EE2-15A920F92BB1/view?preview=D0D1483F-BEBE-4FDA-9DEB-F331A279187E> [sk. 04.12.2023.]
- Lāce, Rita (1999). *Domraksts? Tas ir vienkārši!* Rīga: Zvaigzne ABC.
- Lāce, Rita (2005). *Mūsu valoda. Latviešu valoda 10.–12. klasei*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Lāce, Rita (2011). *Padomdevējs domraksta autoram 7.–12. klasē*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Laure, Anna (1975). *Radošie rakstu darbi latviešu valodā 4.–8. klasei*. Rīga: Zvaigzne.
- Loos, Eugene E. (ed.) (2003). *SIL Glossary of Linguistic Terms*. Pieejams: <https://glossary.sil.org/> [sk. 20.11.2023.]
- Lotman, Jurij (1970). *Struktura khudozhestvennogo teksta*. Moskva: Iskusstvo.
- Lotman, Jurij (1977). *The Structure of the Artistic Text*. Transl. Ronald Vroon. Ann Arbor: University of Michigan.
- LTSV (2011). *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, Latviešu valodas institūts.
- LVV (2006). *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots.
- Malmkjær, Kirsten (ed.) (2002). *The Linguistics Encyclopedia*. Second ed. London, New York: Routledge.
- Martena, Sanita; Laiveniece, Diāna; Šalme, Arvils (2022). *Lingvodidaktika: latviešu valodas mācības pusaudžiem un jauniešiem*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- MK (2018). Ministru kabinets. *Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem*. MK noteikumi Nr. 747. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303768-noteikumi-par-valsts-pamatizglitibas-standartu-un-pamatizglitibas-programmu-paraugiem> [sk. 05.11.2023.]
- MK (2019). Ministru kabinets. *Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem*. MK noteikumi Nr. 416. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/309597-noteikumi-par-valsts-visparejas-videjas-izglitibas-standartu-un-visparejas-videjas-izglitibas-programmu-paraugiem> [sk. 10.11.2023.]
- Rozenbergs, Jānis (1989). Teksts. Laimdots Ceplītis, Jānis Rozenbergs, Jānis Valdmanis. *Latviešu valodas sintakse*. Rīga: Zvaigzne, 142.–224. lpp.
- Saussure, Ferdinand de (1959). *Course in General Linguistic*. Transl. Wade Baskin. New York: Philosophical Library.
- Valsts izglītības satura centrs. *Mācību plānošanas e-vide MAPE*. Pieejams: mape.gov.lv [sk. 30.11.2023.]
- VPSV (2007). *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Valsts valodas aģentūra, Latviešu valodas institūts.
- Zandere, Inese (2002). *Iekšīņa un ārīņa*. Rīga: Preses nams.